

Frankowska, Małgorzata

Posiedzenie naukowe Zespołów: Historii Metodologii i Odrodzenia

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 13/3, 733-735

1968

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z DZIAŁALNOŚCI
ZAKŁADU HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN

POSIEDZENIE RADY NAUKOWEJ

W dniu 15 maja 1968 r. odbyło się posiedzenie Rady Naukowej Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN.

Rada podjęła uchwałę o nadaniu mgr Małgorzacie Frankowskiej stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych. (Publiczna obrona rozprawy *Scientia w ujęciu Rogera Bacona* odbyła się 19 II; funkcję promotora pełnił prof. J. Legowicz, recenzentów: prof. B. Suchodolski i prof. L. Kołakowski). Otwarto trzy przewody doktorskie; stypendystki Zakładu, mgr Małgorzaty Malewicz (*Rękopis Gertrudy Piastówny jako źródło do poznania kultury umysłowej w Polsce XI wieku*, promotor: doc. P. Czartoryski); starszego asystenta Zakładu, mgra Jerzego Drewnowskiego (*Wczesne życiorysy Mikołaja Kopernika*, promotor: doc. P. Czartoryski); stypendysty Zakładu, mgra Jerzego Różewicza (*Stosunki naukowe polsko-radzieckie w latach 1918—1939*¹, promotor: prof. B. Suchodolski). W związku ze śmiercią doc. M. Radwana, który pełnił funkcję promotora w przewodzie doktorskim mgra Henryka Josta, Rada postanowiła powierzyć tę funkcję prof. J. Pazdurowi (temat rozprawy: *Mechanika i energetyka ludowa na Podhalu*).

Rada wyraziła następnie poparcie dla wniosków kierownictwa Zakładu: o powołanie adiunktów stabilizowanych Zakładu, doc. Ireny Stasiewicz i doc. Zdzisława Kowalewskiego, na stanowiska samodzielnych pracowników naukowo-badawczych; adiunktów Zakładu, dra Janusza Skarbka i dra Eugeniusza Tomaszewskiego — na stanowiska adiunktów stabilizowanych; starszego asystenta Zakładu, dr M. Frankowskiej — na stanowisko adiunkta.

Rada zaaprobowwała przedstawione jej przez kierownictwo Zakładu: plan wydawniczy na 1969 r. i projekt powołania w Zakładzie studiów doktoranckich; projekt ten przewiduje, że w pierwszym roku studia obejmą specjalizację kopernikańską. Rada wyraziła poparcie dla wniosku kierownictwa Zakładu o powołanie na kierownika tych studiów doc. P. Czartoryskiego oraz powołała komisję dla przeprowadzenia kolokwium wstępnego dla kandydatów na te studia, w składzie: doc. P. Czartoryski, doc. J. Dobrzycki, prof. W. Voisé.

J. S.

POSIEDZENIE NAUKOWE ZESPOŁÓW: HISTORII METODOLOGII
I ODRODZENIA

Dnia 27 lutego 1968 r. odbyło się w Krakowie wspólne posiedzenie Zespołów: Historii Metodologii i Odrodzenia, któremu przewodniczył prof. P. Rybicki. Tematem posiedzenia był referat prof. Waldemara Voiségo *Siedemnastowieczna sztuka myślenia o społeczeństwie*.

Zadaniem referatu, stanowiącego część większej całości, było przedstawienie na wstępie ogólnych zagadnień metodologicznych XVII w., a następnie ukazanie stosunku poszczególnych myślicieli siedemnastowiecznych do problemów historii, polityki oraz myślenia futurologicznego. Za ramy chronologiczne stulecia autor przyjął: jako punkt wyjścia — działalność Franciszka Bacona, jako punkt dojścia — dzia-

¹ Por. w nrze 4/1967 „Kwartalnika” artykuł J. Różewicza *Kontakty naukowe polsko-radzieckie w latach 1919—1939. Materiały wstępne*.

łałość Giambattisty Vico. Myślicieli tych autor potraktował jako jednocześnie otwierających nową epokę i kończących epokę poprzedzającą.

Po referacie wywiązała się bardzo ożywiona dyskusja, w której wzięli udział profesorowie: H. Barycz, I. Dąbska i P. Rybicki; docenci: I. Stasiewicz i Z. Kowalewski; doktorzy: Z. Bezwiński, A. Czekajewska, J. Rebeta, J. Strojnowski, a ponadto mgr A. Biernacki i mgr M. Władyczanka. Dyskutanci w przeważającej mierze skupili uwagę na dwóch grupach problemowych, mianowicie na zagadnieniach związanych z metodologią nauki XVII w. i na zagadnieniach terminologicznych.

Zdaniem prof. Dąbskiej, prof. Voisé słusznie podkreślił rolę czynników unifikujących naukę w XVII w., wśród których matematyka jako swego rodzaju model odgrywała rolę pierwszoplanową. Jednakże, mówiąc o matematyzacji nauki, autor przyjmuje wersje: geometryczną — dedukcyjną i arytmetyczną — indukcyjną. Podział ten należałoby potraktować jako dyskusyjny. Arytmetyka, ogólnie rzecz biorąc, jest bowiem tak samo dedukcyjna, jak geometria, a jej „indukcyjność”, związana w XVII w. ściśle z Galileuszem oraz ilościowym opisem zjawisk, to po prostu kwantyfikacja, szczególnie przydatna przy rachunkach statystycznych. XVII w. znał jeszcze jeden sposób ukazywania roli matematyki, mianowicie matematykę uniwersalistyczną, której szukać należy w systemie Leibniza.

Prof. Rybicki podjął problem metodologicznego oblicza XVII w., szczególnie w dziedzinie nauk społecznych. Warto byłoby, jego zdaniem, zastanowić się nad alternatywą, czy pod tym względem wiek ów można traktować jako jednolity, czy też raczej jako rozdarty wewnętrznie. Prof. Rybicki skłania się ku tej drugiej tezie. Prof. Voisé za podstawę jednolitej metodologii uznał tu monizm, ale przecież w XVII w. równorzędnym nurtem był dualizm. O ile monizm leżał u podstaw postulatów matematyzacji, o tyle z dualizmu wynikało silniejsze podkreślenie elementów jakościowych, a matematyzacja sprowadzała się do rachowania, rozmaitych obliczeń, np. w demografii. Wiek XVII jest wiekiem narodzin kontrowersji między fikcjonizmem a racjonalizmem w myśleniu o społeczeństwie, i tu chyba właśnie rozpoczyna się wpływ metodologii nauk matematycznych na metodologię nauk społecznych.

Doc. Stasiewicz dyskutowała nad przyjętą przez autora referatu cezurą wieku. Jej zdaniem, Vico nie powinien wyznaczać cezury kończącej stulecie. Rozpatrując bowiem trzy główne przedmioty poznania: historię, matematykę i przyrodę, można dojść do wniosku, że jedynie w dziedzinie historii Vico wprowadza nowy sposób patrzenia na naukę, nie ma chyba u niego natomiast matematycznego modelu myślenia.

Prof. Barycz zwrócił uwagę na konieczność zachowania pewnej ostrożności w przywiązywaniu zbytnej wagi do terminów opatrzonych przymiotnikiem „nowy”. Jego zdaniem, np. „nową naukę” należy traktować jako swoisty konglomerat poprzedzających ją osiągnięć i przemysłów. Również w koncepcji logiki XVII w. nie powinno się pomijać pierwiastka genetycznego, podważanie bowiem logiki arystotelesowskiej istniało i w XVI w., nie można zatem ujmować tego zjawiska jako wynalazku siedemnastowiecznego.

Do sprawy źródeł nauki w XVII w. nawiązał w swojej wypowiedzi dr Strojnowski, wskazując scholastyczne dziedzictwo zawarte w wielu żywotnych prądach XVII w. Tak np. klucz do zrozumienia materializmu Hobbesa znaleźć można, jego zdaniem, chyba w zasadzie ekonomii myślenia Ockhama.

Dr Bezwiński podkreślił, że w koncepcji referatu prof. Voiségo wybija się na plan pierwszy zbliżenie problemów siedemnastowiecznych do niektórych problemów naszych czasów. Już wtedy, w XVII w., istniała tendencja do ogólnego uporządkowania wiedzy, zawierająca jednak niewątpliwe elementy dezintegracyjne. Można tu chyba znaleźć pewne podobieństwa do dzisiejszej specjalizacji nauki. Obserwowalibyśmy więc jak gdyby pewien rozwój spiralny, powtarzanie się tych samych dążeń — dążeń do porządkowania rzeczywistości — w zmodyfikowanej jedynie formie.

W związku z nasuwającymi się wielu dyskutantom analogiami między XVII w.

a czasami współczesnymi, podniesiono sprawę konieczności uściślenia i dokładniejszego zdefiniowania pewnych terminów stosowanych przez autora referatu. Na plan pierwszy wysunęła się kwestia rozróżnienia terminów *scientia* i *ars* (m.in. doc. Kowalewski i dr Czekaiewska).

Mgr Biernacki podjął problem siedemnastowiecznego „człowieka towarzyskiego” — wart, jego zdaniem, szerszego potraktowania ze względu na postępową wymowę.

Na zakończenie dyskusji prof. Voisé, odpowiadając na uwagi dyskutantów, podkreślił m.in. podobieństwa między poszczególnymi zagadnieniami siedemnastowiecznymi i współczesnymi oraz stwierdził, że, jego zdaniem, XVII w. najbardziej zbliża się do nas w swoim postulatcie wątplenia.

Małgorzata Frankowska

POSIEDZENIA NAUKOWE ZESPOŁU OŚWIECENIA

I

Zebranie Zespołu Oświecenia, które odbyło się w dniu 12 grudnia 1967 r. w Krakowie, zagaża pod nieobecność kierownika Zespołu doc. dr K. Mrozowska oddając głos dr S. Brzozowskiemu, który wygłosił referat pod tytułem *Wpływy zachodnio-europejskie na polskie nauki o gospodarstwie wiejskim w XVIII w.* We wstępie referent poczynił szereg zastrzeżeń odnośnie do charakteru prelekcji (z natury rzeczy ogólnej) i zakresu tak chronologicznego, jak i merytorycznego. Nauki rolniczo-leśne stanowiące ściśle określony zespół dyscyplin, nie doczekały się do dnia dzisiejszego, ani w literaturze światowej, ani polskiej, pełnego i źródłowego opracowania. Wiek XVIII był w dziejach tych dyscyplin okresem przejściowym od wiedzy praktycznej i literatury ogólnogospodarczej do problematyki bardziej szczegółowej, choć jeszcze niezupełnie naukowej. Łączyło się to z jednej strony z narodzinami nowoczesnej nauki (ekonomii rolnej, nauk biologicznych i nauk o Ziemi), a z drugiej — z upadkiem stosunków feudalnych w gospodarstwie wiejskim i powstawaniem rolnictwa i leśnictwa o charakterze kapitalistycznym. Ze względu na charakter rolnictwa XVIII-wiecznego autor referatu używał w prelekcji pojęcia „gospodarstwo wiejskie” *sensu lato*, tak jak je traktowano w ówczesnych pojęciach i aż do połowy XIX w.

Następnie autor omówił stan rolnictwa i leśnictwa europejskiego w XVIII w. i jego głównych ośrodków, jak Holandia, Anglia, Francja, Niemcy, Włochy, Hiszpania i Austria, osobno oceniając stan praktyki a osobno stan teorii w poszczególnych krajach. Kraje te w sposób decydujący wpłynęły na rozwój nowoczesnego rolnictwa i leśnictwa, tak dzięki osiągnięciom w agro- i zootechnice, jak i w stworzeniu instytucji badawczych, oświatowych i doświadczalnych. O ile bowiem literatura rolnicza do XVIII w. posiadała przede wszystkim charakter opisowy, ewentualnie normatywny, to w XVIII w. pod wpływem nauki oświecenia starała się ona tłumaczyć charakter i przyczyny zjawisk rolniczych i leśnych. W każdym razie w tym okresie zaczęto wprowadzać tak w teorii, jak w praktyce rolniczej nowe elementy, jak nowe uprawy, nowe sztucznie otrzymany rasy zwierząt domowych, maszyny rolnicze, płodozmian, ustrój rolny.

Wpływ nauk przyrodniczych, ścisłych i ekonomicznych stawał się wyraźniejszy, aczkolwiek nie całkiem jeszcze istotny, gdyż same te dyscypliny dopiero w XIX w. osiągnęły pełnię rozwoju. Niemniej już w XVIII w. można mówić o początkach chemii rolnej, fizjologii roślin, ekonomii rolnej, nawet gleboznawstwa. Nie ulega jednak wątpliwości, że osiągnięcia organizacyjne: żywiłowe powstawanie szkół, towarzystw rolniczych, czasopism i wydawnictw, poprzedzały prawdziwie intensywne badania naukowe i to decydowało o charakterze dyscyplin rolniczych w XVIII w.

Rolnictwo i leśnictwo w Polsce znajdowało się w XVIII w. w fazie upadku